

PRAWICA NA ROZSTAJACH DRÓG

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej „Przeszłość i przyszłość prawicy”

Instytut Nauk Historycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie wraz z Kołem Naukowym Myśli Politycznej i Prawnej UKSW zorganizował 13 lutego 2016 r. ogólnopolską konferencję naukową pt. *Przeszłość i przyszłość prawicy*. W skład rady naukowej konferencji wchodził: prof. dr hab. Jan Żaryn, senator RP, ks. prof. dr hab. Dominik Zamiatała z Instytutu Politologii UKSW oraz ks. prof. dr hab. Waldemar Gliński z Instytutu Nauk Historycznych UKSW. Komitet naukowo-organizacyjny tworzyli: mgr Robert Mieczkowski jako przewodniczący (IP UKSW) oraz s. Joanna Wiśniewska jako sekretarz konferencji (INH UKSW). R. Mieczkowski oraz s. J. Wiśniewska moderowali również poszczególne panele konferencji.

Celem konferencji *Przeszłość i przyszłość prawicy* była analiza różnych aspektów funkcjonowania ugrupowań i ruchów o charakterze prawicowym, dokonana z perspektyw metodologicznych, charakterystycznych dla różnych dyscyplin naukowych. Organizatorzy nie chcieli ograniczać zakresu tematycznego do problematyki związanej jedynie z parlamentarnymi ugrupowaniami politycznymi. Z tego powodu do udziału w wydarzeniu zaproszono również badaczy zajmujących się szeroko rozumianą prawicą pozaparlamentarną.

W polu zainteresowań organizatorów wydarzenia było zapoznanie się ze stanem badań na temat definicyjnych problemów wynikających z podziału na osi prawica/lewica. Zamiarem konferencji było ponadto poszukiwanie odpowiedzi na dylematy, z jakimi zmagają się prawica na przestrzeni dziejów oraz analiza problemów, jakie stają przed nią w bieżącym kontekście politycznym w kraju i na świecie.

Zaproponowane przez organizatorów i prelegentów tematy wystąpień ujęto w następujące bloki problemowe: 1) problemy definicyjne; 2) prawica do wybuchu II wojny światowej; 3) położenie ugrupowań i środowisk prawicowych w drugiej połowie XX wieku; 4) dzieje prawicy po 1989 r.; 5) tzw. teraźniejszość polityczna.

Na początku mgr R. Mieczkowski przywitał uczestników konferencji oraz wprowadził zebranych w tematykę obrad.

W niniejszym sprawozdaniu zrelacjonowane zostaną tylko wybrane referaty, reprezentujące wskazane bloki problemowe.

PROBLEMY DEFINICYJNE

Mgr Kamil Żmijewski, reprezentujący Uniwersytet Warszawski, wygłosił referat pt. *„Prawica” w języku politologicznym - rozważania nad zasadnością rozróżniania pojęcia i terminu, oraz ich użytecznością w analizie politologicznej*. K. Żmijewski poruszył następują-

ce zagadnienia: 1) poszukiwanie istoty oraz istotnych komponentów prawicy w dyskursie politologicznym; 2) przedstawienie kontekstu historycznego: geneza nowożytnej demokracji parlamentarnej, a wraz z nią dychotomiczny podział na prawicę i lewicę; 3) określenie wybranych czynników historycznych, które wpływały w sposób istotnie ważny na zrozumienie specyfiki polskiej prawicy oraz prawicowości w XIX i XX wieku; 4) próba odpowiedzi o zasadność starań przekształcenia pojęcia, którego treść ma charakter kontekstualny, w termin naukowy; 5) wypróbowanie użyteczności wykorzystania pojęcia, a następnie terminu „prawica” do analizy politologicznej wybranych zjawisk i partii na współczesnej polskiej scenie politycznej.

Podobną problemowo próbę podjął **mgr Mariusz Zaborowski** z Uniwersytetu Pedagogicznego z Krakowa w referacie ***Czym dziś powinna być prawica i jak sklasyfikować Prawo i Sprawiedliwość?*** Prelegent przedstawił historię podziału sceny politycznej na prawicę i lewicę oraz przeanalizował kryteria rozstrzygające o przynależności partii do jednej ze stron podziału osiowego. Prelegent wskazał na trudności w stosowaniu tradycyjnych ujęć w aktualnym kontekście politycznym. Jako egzemplifikację tego zjawiska przeanalizował deklarowany i realizowany program partii Prawo i Sprawiedliwość.

Mgr Michał Florysiak z Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego podjął próbę diagnozy ruchów hipsterskich w obrębie prawicowych środowisk. W referacie ***„Hipsterprawica” na manowcach popkultury*** przeanalizował „krótką karierę i owoce konceptu, którego nazwa brzmi *hipsterprawica*”, na podstawie magazynu „Fronda LUX”, który według prelegenta prezentuje jedną z ciekawszych prób uporania się prawicy z dylematami ponowoczesności. M. Florysiak wyjaśniał, że celem wspomnianej powiązanej ideowo grupy jest rozbitcie (pop)kulturowej hegemonii środowisk lewicowo-liberalnych oraz przedstawienie „nowego projektu tożsamościowego”, w którym to prawicowy konserwatysta stać się miał „wzorcem kontrkulturowego buntu”. Czy to się udało? Autor referatu, analizując sposób, w jaki „hipsterprawica” przechwytuje popularne kategorie kontrkultury, postawił tezę, że „nie tylko grzęźnie na ich mieliznach, ale jednocześnie rozpuszcza w nich tradycyjne wartości konserwatywne”.

Mgr Łukasz Wolski z Instytutu Politologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawił temat ***Zmiana komponentów definicyjnych prawicy. Czy Europa Środkowa i Wschodnia pójdzie drogą Zachodu?*** Ł. Wolski zwrócił uwagę na stałą ewolucję tradycyjnego podziału sceny politycznej na lewicę i prawicę. Szczególnie w przeciągu ostatnich 30 lat zmieniło się postrzeganie ugrupowań politycznych, w tym umiejscowienie ich na osi lewica-prawica. Proces ten przebiega jednak nierównomiernie w poszczególnych częściach Starego Kontynentu. Z różnych przyczyn inne kierunki polityki charakterystyczne są dla prawicowych formacji na zachodzie Europy, inne zaś na wschodzie - zauważał. Ł. Wolski pytał: Czy możemy mówić o zmianie komponentów definicyjnych prawicy na Zachodzie, i czy Europę Środkową i Wschodnią czeka podobna droga? Prelegent skupił się na postrzeganiu i definiowaniu prawicy na Zachodzie kontynentu oraz w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, uwzględniając przede wszystkim przypadek Polski i Ukrainy.

PRAWICA DO WYBUCHU II WOJNY ŚWIATOWEJ

Dr Barbara Świtalska z Instytutu Nauk Historycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego przedstawiła biografię polityczną prawnicowego pisarza, publicysty i społecznika Andrzeja Niemojewskiego. W referacie *Andrzej Niemojewski (1864 - 1921) a obóz narodowy* prześledziła burzliwe losy bohatera, redaktora wielu czasopism, m.in. „Kuźnicy” i „Myśli Niepodległej”. Początkowo wolnomyśliciel, mason, współpracownik socjalistów różnych odcieni, a następnie liberałów i ludowców, zaczął sympatyzować z obozem narodowym, w nurcie chadeckim. Celem wystąpienia B. Świtalskiej była prezentacja drogi politycznej A. Niemojewskiego z naciskiem na jego relacje z obozem narodowym, który początkowo zwalczał, z czasem natomiast stał się jednym z jego znaczących apologetów. Zamiarem autorki referatu była również odpowiedź na pytanie o czynniki rozstrzygające o zbliżeniu się A. Niemojewskiego do Narodowej Demokracji.

Biografistyka była także obszarem zainteresowań **mgr Ewy Kacprzyk** z Uniwersytetu Łódzkiego. Prelegentka w oparciu przede wszystkim o źródła wspomnieniowe przybliżyła zebranych postaci prawnicowego polityka II RP. W referacie *Władysław Zawadzki - od działacza Stronnictwa Prawicy Narodowej do sanacyjnego ministra* zapoznała uczestników wydarzenia z polityczną karierą W. Zawadzkiego, który w latach 1932-1935, a więc w trudnym okresie wdrażania programu antykrzysowego w gospodarce II RP, piastował urząd ministra skarbu. Początkowo związany był zarówno z PPS, jak i Stronnictwem Prawicy Narodowej. Pełniąc funkcję ministra, realizował z kolei politykę obozu sanacyjnego. Poprzez ukazanie ewolucji poglądów W. Zawadzkiego prelegentka starała się pokazać złożoną postać polityka i jego czasów.

Mgr Sylwia Mazurek z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie przedstawiła temat *Stosunek polskiego środowiska narodowego do włoskiego faszyzmu w dwudziestoleciu międzywojennym*. Faszyzm był zjawiskiem, które w latach 1919-1945 głęboko naznaczyło scenę polityczną nie tylko Włoch, ale także całego kontynentu - zauważyła autorka referatu - była to pierwsza ideologia europejska, która w imię wielkości narodu głosiła konieczność całkowitego i bezwarunkowego podporządkowania jednostki państwu, i ta światopoglądowa rewolucja nie pozostawiała obojętnym prawie nikogo, kto w tamtych czasach interesował się polityką. O faszyzmie - kontynuowała - wypowiadali się politycy, myśliciele i naukowcy z całego świata, a w wielu krajach powstały organizacje wzorujące się na myśli, metodach i estetyce faszystowskiej. Następnie S. Mazurek przedstawiła polskie uwarunkowania. Wskazała, że faszyzm był uważnie obserwowany przez narodowców, zarówno ze starszego pokolenia, reprezentowanego przez Romana Dmowskiego, jak i przez młodych działaczy, w tym także przedstawicieli narodowego radykalizmu, którzy tworząc Obóz Narodowo Radykalny, w znacznym stopniu wzorowali się na włoskim modelu. W polskim środowisku narodowym nie brakowało jednak zróżnicowanych opinii oraz krytycznego spojrzenia na włoski faszyzm. S. Mazurek oparła tekst swojego wystąpienia na źródłach prasowych, przemówieniach oraz na innych materiałach pochodzących z okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Mgr s. Joanna Wiśniewska z Instytutu Nauk Historycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie swoje rozważania nad prawicą skupiła na przedwojennej polskiej przestrzeni edukacyjnej. W referacie ***Edukacja w koncepcjach polityków polskiej prawicy (1909-1944)*** prelegentka przypomniała, że spory między lewicą a prawicą o kształt polskiej polityki oświatowej ujawniły się jeszcze przed odzyskaniem niepodległości. Silna lewica walczyła o szkołę świecką. Centrowe partie chłopskie zabiegały przede wszystkim o oświatę na wszystkich szczeblach dla dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich. Prawica z kolei postulowała wychowanie oparte na fundamencie chrześcijańskim i tradycjach narodowych. Ponad wyraźnymi podziałami dojrzało jednak wspólne przekonanie, że niepodległa polska szkoła powinna być obowiązkowa, demokratyczna i bezpłatna. S. Joanna Wiśniewska zatrzymała się dłużej nad referatem Zygmunta Balickiego pt. *Zasady wychowania narodowego. Referat przedstawiony na Polskim Kongresie Pedagogicznym we Lwowie dnia 1 listopada 1909 r.* Wyjaśniała, że ten ideolog narodowej demokracji postulował wychowanie młodego człowieka w „duchu narodowym”, co w tym okresie rozumiane było jako przeciwstawianie się wychowaniu „wynaradawiającemu” i „beznarodowemu”. Wychowanie narodowe objąć miało: wychowanie człowieka, wychowanie obywatela i wychowanie całego narodu. Autorka referatu wskazywała na aktualność prawicowych koncepcji Z. Balickiego w ich warstwie fundamentalnej.

Mgr Dominik Flisiak z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach wystąpił z referatem *Oskarżenia syjonistów-rewizjonistów o „żydowski” faszyzm formą walki politycznej*. Celem referatu była analiza kwestii oskarżeń o „żydowski” faszyzm, wysuwanych pod adresem zwolenników Włodzimierza Żabotyńskiego (tzw. syjonistów-rewizjonistów). D. Flisiak wykazywał, że były one stosowane przez polityczną konkurencję, która skupiała się głównie w różnych formacjach lewicowego syjonizmu, jak i socjalistyczno-niesyjonistycznego Bundu. Zwolennicy Żabotyńskiego reprezentowali najbardziej prawicową wersję syjonizmu. Autor referatu przedstawił podstawowe informacje dotyczące tego nurtu oraz analizował oskarżenia o faszyzm, które miały miejsce przede wszystkim w czasach II Rzeczypospolitej Polskiej oraz w pierwszych latach po 1945 r.

Mgr Tomasz Ślępczyński z Instytutu Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego wygłosił przemówienie zatytułowane ***Partie konserwatywne w Stanach Zjednoczonych Ameryki***. Przypomniał historię oraz ideowy fundament myśli konserwatywnej, opartej o założenia obrony porządku społeczno-gospodarczego oraz zachowanie i umacnianie tradycyjnych wartości, takich jak: religia, naród, państwo, rodzina, hierarchia, autorytet, własność prywatna.

Neokonserwatyści z kolei dostosowali swą ideologię do realiów życia społeczno-politycznego – zauważył – również w kwestiach ustrojowych. Diagnostował: „Zgodnie z ideologią neokonserwatyizmu demokracja pośrednia jest ustrojem najlepiej godzącym autorytet państwa i wolność obywateli. Tradycyjni konserwatyści opowiadają się za władzą elit lub monarchy oraz odczuwają sceptycyzm do „rządów wielu”. Władzę ludu uważają za „dyktaturę większości” w skutkach zgubną dla całego społeczeństwa”.

POŁOŻENIE UGRUPOWAŃ I ŚRODOWISK PRAWICOWYCH W DRUGIEJ POŁOWIE XX WIEKU

Mgr Mateusz Harzowski z Uniwersytetu Wrocławskiego wygłosił referat *Young Americans for Freedom głosem „milczącej większości”*. *Konserwatywna myśl w dobie wojny wietnamskiej*, w którym przeanalizował cele organizacji Young Americans for Freedom (YAF) w okresie amerykańskiego zaangażowania w wojnę wietnamską. Organizacja założona w 1960 roku rozgłosu nabrała w czasie trwania konfliktu. YAF nie była tak znana jak na przykład powiązana z ruchem Nowej Lewicy Students for Democratic Society (SDS). Prelegent jednak uznał, że warto poświęcić jej uwagę. YAF angażowała się przede wszystkim w pomoc dla amerykańskich weteranów. Wspierała znacząco Ronalda Reagana w czasie zakończonej sukcesem kampanii wyborczej na gubernatora stanu Kalifornia. M. Harzowski przeanalizował treść najważniejszych dokumentów, jakie pojawiły się w okresie 1964 - 1972 r. i dotyczyły YAF. Przedstawił wyniki badań związanych z zaangażowaniem organizacji w życie polityczne kraju.

Mgr s. Joanna Wiśniewska oraz mgr Robert Mieczkowski z Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie przedstawili referat pt. *Najdalej na prawo. Środowisko „Tygodnika Warszawskiego”*. Autorzy przypomnieli o złożonych, niejednorodnych postawach katolików świeckich w Polsce w okresie instalowania się władz komunistycznych po II wojnie światowej. Społeczne środowiska katolików świeckich łączyło odwoływanie się do fundamentów chrześcijaństwa, dzieliła natomiast postawa wobec powojennej rzeczywistości politycznej państwa. Dojrzewający między różnymi grupami podział przypieczętowany został wydaniem głośnego artykułu Stanisława Stommy *Maksymalne i minimalne tendencje społeczne katolików*, który ukazał się na łamach „Znaku” w 1947 r. Tekst wywołał szeroką dyskusję w łonie katolików świeckich. Rozgrzeszał poniekąd tzw. minimalistów, którzy z obawy przed likwidacją pisma i represjami ze strony komunistów rezygnowali z jawnego manifestowania poglądów opartych na katolickiej nauce społecznej. W imię przechowania w narodzie wiary i kultury decydowali się nie przekraczać linii defensywnej. Deklarowali apolityczność. Unikali komentowania kierunków polityki wyznaniowej i kulturowej państwa. Czy jednak obrona przestrzeni religijnej była istotnie możliwa bez polemiki z marksizmem i jego pepeerowską wykładnią? Jednoznacznie negatywnie na to pytanie odpowiedziało środowisko skupione wokół redakcji „Tygodnika Warszawskiego”. Spadkobiercy dziedzictwa ideowego Stronnictwa Pracy oraz konspiracyjnej „Unii” postulowali wyrazistą obecność katolików w życiu społecznym i politycznym kraju. Walczyli o prawo do: obecności katolików w strukturach państwowych, współtworzenia ustroju i zabierania głosu w kwestiach politycznych. „Tygodnik Warszawski” - usytuowany najbardziej na prawo wśród społecznych środowisk katolików świeckich - za swoją maksymalistyczną, niezłomną i bezkompromisową postawę zapłacił najwyższą cenę.

DZIEJE PRAWICY PO 1989 ROKU

Dr Marcin Płoski wygłosił referat *Rola partii prawicowych w czasie transformacji ustroju III Rzeczypospolitej Polskiej*. Prelegent odniósł się zwłaszcza do problemu programów partii politycznych. Dzisiaj walka polityczna rozgrywa się nie tylko w bezpośredniej ry-

walizacji pomiędzy poglądami poszczególnych polityków, ale również w sferze ideologiczno-programowej – ocenił. Stwierdził również, że ta druga coraz bardziej zyskuje na znaczeniu. Przykłady partii politycznych, które zeszły ze sceny politycznej, np. Liga Polskich Rodzin i Samoobrona, dowiodły, że zaniedbania w tej sferze stały się jednym z istotnych powodów utraty elektoratu partyjnego. M. Płoski powołał się na wyniki własnych badań ankietowych: *Funkcjonowanie struktur partyjnych Ligi Polskich Rodzin*, które wskazały na znaczącą rolę kwestii ideologiczno-programowej.

Mgr Мпoшннчeнкo Сeрeй (Sergii Mirosznychenko) z Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie omówił zagadnienie zatytułowane *Prawica na Ukrainie i w Rosji w latach 1991-1993. Analiza porównawcza*. S. Mirosznychenko przypomniał, że po rozpadzie ZSRR prawica na terenach Ukrainy i Rosji tworzona była na kruchych podstawach. Słabe tradycje demokratyczne, „spuścizna radziecka”, która ugrupowania prawicowe charakteryzowała jako nacjonalistyczne i antyludowe czy wręcz «faszystowskie», nie stwarzały korzystnych warunków dla rozwoju prawicy. Kryzys lat 90. XX wieku w Rosji i na Ukrainie oraz jakiś sentyment do czasów ZSRR pozostawił prawicy znikome szanse dojścia do władzy. Proces tworzenia i rozwoju sił prawicowych okazał się jednak niezbędnym elementem demokracji i rozwoju idei narodowej.

TERAŹNIEJSZOŚĆ POLITYCZNA

Mgr Leszek Zaborowski z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego przedstawił temat *Polscy nacjonałiści między prawicą, "trzecią pozycją" i antysystemowością. Analiza porównawcza przypadków Ruchu Narodowego, Narodowego Odrodzenia Polski i Autonomicznych Nacjonalistów*. Prelegent swoje wystąpienie poświęcił ideowemu obliczu dwóch partii politycznych: Ruchu Narodowego (RN) i Narodowego Odrodzenia Polski (NOP) oraz nieformalnego ruchu Autonomicznych Nacjonalistów (AN). Przedstawił wyniki analizy materiałów programowych (RN, NOP), manifestów ideowych (RN, NOP, AN) oraz innych wybranych tekstów i wypowiedzi liderów (RN, NOP, AN). L. Zaborowski wskazał na podobieństwa i różnice w postulowanych rozwiązaniach, które miałyby doprowadzić według ich działaczy do pozytywnych przemian polskiej rzeczywistości społeczno-politycznej. Opisywane trzy przypadki łączy odwoływanie się do retoryki antyliberalnej, antysystemowej i antyunijnej oraz tradycjonalizmu w sferze obyczajowej.

Mgr Kamil Pluta oraz **mgr Bartosz Wujec** z Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego nawiązali do ostatnich wyborów prezydenckich w Polsce w referacie pt. *Politycznie niezadowoleni czy prawicowo zdefiniowani? Identyfikacja, postawy i motywacje wyborcze elektoratu Pawła Kukiza. Wybory prezydenckie w Polsce 2015*. Celem referatu było zaprezentowanie autorskich badań prelegentów dotyczących postaw i motywacji wyborczych elektoratu Pawła Kukiza. Fenomenem był wg nich fakt, że P. Kukiz, nie dysponując strukturą partyjną, zapleczem politycznym oraz dużymi środkami finansowymi, zdobył w I turze wyborów 20,80% głosów, co stanowiło trzeci wynik. Autorzy badań wskazali na nowy segment elektoratu oraz jego profil: cechy socjodemograficzne oraz motywacje wyborcze. Główną metodą badawczą była dla reprezentantów UWr metoda ilościowa oparta na badaniach ankietowych na próbie 1024 osób. Ponadto w badaniach

użyli metody jakościowej, która odnosiła się do szczegółowej analizy motywacji zachowań, identyfikacji i postaw wyborców P. Kukiza, co zostało poparte badaniami fokusowymi. Zajęli się również badaniem zmian preferencji wyborczych, a także przeanalizowali istniejące dane statystyczne, opublikowane przez ośrodki badań opinii publicznej podczas trwania kampanii wyborczej.

Mgr Anita Lewandowska z Uniwersytetu Gdańskiego wygłosiła referat *Kryzys europejski a wzrost poparcia dla ugrupowań prawicowych*. A. Lewandowska wyjaśniała, dlaczego w Europie coraz bardziej uwidacznia się żywe zainteresowanie partiami prawicowymi, które to zjawisko wiązała głównie z kwestią bezpieczeństwa społecznego. Analizowała skutki polityki „multi-kulti”, która w wielu państwach przyczyniła się do rozpadu tradycyjnych wzorców kultury, obyczajowości, zamazania tożsamości narodowej i religijnej. Od pewnego czasu tolerancja form zachowania niegdyś odchylonych od przeciętnej staje się większa – oceniała. „Dziwaczność, która kiedyś była nieakceptowana, współcześnie stała się normalnością, a dotychczasowa normalność stała się dziwacznością” – stąd wg prelegentki w społeczeństwie rodzi się chęć powrotu do własnych korzeni kulturowych, z czym tradycyjnie kojarzona jest polityczna prawica.

Mgr Agnieszka Stamm z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu wystąpiła z referatem *Spółczesność i państwo według młodych konserwatywnych liberalistów – wyniki badań przeprowadzonych wśród poznańskich studentów*. Referat traktował o wizji państwa poznańskich studentów stanowiących elektorat dwóch partii: „Kongresu Nowej Prawicy” oraz „Koalicji Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja”. Autorka pozyskała dane podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych, przeprowadzonych w ramach napisanej w 2015 roku pracy magisterskiej o tytule: „Na prawo patrz! Socjologiczny portret poznańskich studentów o poglądach konserwatywno-liberalnych”. Choć zastosowana technika nie pozwoliła na uogólnienie wyników na całą populację – przedstawiała swoje wnioski A. Stamm – okazała się bardziej efektywna. Dowodziła, że wywiad pozwolił jej na dłuższy i bardziej osobisty kontakt z respondentem, przebadanie motywów, stworzył możliwość dopytania, pogłębienia interesujących treści. A. Stamm zauważyła, że poglądy konserwatywno-liberalne są coraz bardziej popularne w polskim społeczeństwie, szczególnie wśród bardzo młodych ludzi – uczniów i studentów. Sprzyjał temu m.in.: kryzys gospodarczy, wzrost zagrożenia pracą na stanowiskach słabo płatnych, a przede wszystkim niestabilnych, niemalże w każdym sektorze, brak perspektyw dla porozumienia wśród graczy na arenie politycznej co do kierunku, w jakim powinien zmierzać rozwój kraju, niskie morale polityków kojarzonych z ugrupowaniami nie prawicowymi. Wymienione powody przyczyniły się do tego, że dziś można mówić o „polskich oburzonych”. Podobna reakcja na kryzys miała miejsce w krajach Europy Zachodniej, jednak, co ciekawe, w Polsce antysystemowość przyjęła radykalnie prawicowy charakter – oceniała. Z tego względu uznała, że warto rozpatrzyć kwestię – jak osoby stanowiące elektorat partii o charakterze konserwatywno-liberalnym formułują i uzasadniają swoje zdanie na temat tego, co należy w społeczeństwie polskim zmienić, i jakie są przykłady „dobrych praktyk”, które należałoby wprowadzić w kraju. Prelegentka omówiła następujące zagadnienia: preferowana przez badanych wizja

ustroju politycznego i ekonomicznego, ich zdanie na temat instytucji rodziny, edukacji, mniejszości narodowych i etnicznych, zabezpieczeń socjalnych.

Mgr Adam Starzyk z Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego wystąpił z przemówieniem ***Kryzys migracyjny a sytuacja partii prawicowych w Grupie Wyszehradzkiej w 2015 roku.*** W 2015 roku nagłośniony został problem tzw. europejskiego kryzysu migracyjnego, a szczególnie wydarzenia z kwietnia ubiegłego roku: zatonięcia statków, którymi imigranci starali się dostać do południowej Europy, potwierdziły konieczność między państwowego i międzyinstytucjonalnego rozwiązania kryzysu. Celem referatu A. Starzyka była próba opisu tych wydarzeń w dyskursie prawicowych partii politycznych w Polsce, w Czechach, na Słowacji i na Węgrzech. Autor starał się przeanalizować, jak kryzys migracyjny wpłynął na pozycje tych podmiotów w ramach systemów politycznych wymienionych państw. Celem referatu było zwrócenie uwagi na podobieństwa i różnice w roli i pozycji partii prawicowych w tym regionie w kontekście tytułowego zjawiska, a także pośrednio, zwrócenie uwagi na V4 jako nieco zapomnianą w ostatnich latach formę kooperacji państw tego regionu. ■

s. Joanna Wiśniewska, Robert Mieczkowski